

קנין כ"ה

המכיר את מקומו

1234567

את הקנין של "המכיר את מקומו" יש לפרש בכמה אופנים:

ראשית, האדם צריך להיות ריאלי ביחס להכרתו את עצמו ואת ערך כוחותיו, יכולתו ומסוגלותו.

1234567

האדם צריך להכיר את מקומו מבחינה אישית - להכיר את עצמו ואת דרגתו היכן הוא עומד.

כאשר האדם אינו ריאלי ביחס למצבו הוא לא יעשה את המוטל עליו.

1234567

1234567

מכיון שדרגת החיובים משתנה מאדם לאדם. מאדם בעל כוחות ואפשרויות גדולים דורשים יותר, ומאדם בדרגה נמוכה דורשים פחות, לכן חשוב מאד שידע להכיר מקומו ודרגתו.

אמנם ידעתי כי כן

כתב הרבינו יונה בשע"ת [שער ג' אות קצ"ב]: וכל אשר איננו מעדת הצדיקים אם ישבחוהו יאמר בלבו אמנם ידעתי כי כן כענין שנאמר [משלי יא, ט] "בפה חנף ישחית רעהו ובדעת צדיקים יחלצו". פירוש: החנף משחית רעהו בפיו כי ישבחנו ויאמן לדברים ויקשה את רוחו, ויראה את נפשו ביקר ולא יבין כי עופלה נפשו, והמכשלה הזאת תחת ידו, גם ירום לבבו ויפול במכמורות גאותו, והנה כי השחת השחיתו בחלק שפתיו וכו' עיי"ש.

הפגם והחסרון של ה"כבוד המדומה" הוא מה שגורם לאדם שלא להכיר את מקומו! - ואם ישבחוהו "יאמר בלבו אמנם ידעתי

כי כן!"

אם האדם מעריך את עצמו יותר מכפי מה שהוא, בודאי יתשל בעבודתו בחושבו שהוא כבר השלים את עצמו, על כן צריך להכיר בחסרונו.

מקום שבע"ת עומדים צדיקים גמורים אינם עומדים

בגמ' ברכות [דף ל"ד ע"ב] - דא"ר אבהו: מקום שבעלי תשובה עומדים צדיקים גמורים אינם עומדים. ותמוה שבעלי תשובה יעמדו במדרגה גבוהה יותר מצדיקים דמעיקרא. ושמעתי פעם ע"ד צחות דרק "צדיקים גמורים" אין עומדין במקום של בעלי תשובה אבל "צדיק שאינו גמור" בודאי גדול יותר מבע"ת. - "צדיק גמור" פירושו: צדיק שמרגיש א"ע גמור ומושלם, אזי אין לו השאיפה להתקדם ולעלות יותר שזהו הכח המאפיין את בעלי התשובה שמתחילים הכל מבראשית ומרגישים כמה שחסר להם. אבל צדיק דמעיקרא שאינו מחזיק א"ע לגמור ומושלם אלא שואף ומשתוקק לעלות עוד ועוד הוא בודאי גדול יותר מבעלי תשובה.

וזהו אחד מיסודות ההצלחה בתורה: להרגיש את החסר וממילא להיות חדור בשאיפה אמיתית להתעלות יותר.

מאי כרוב? כרביא

על הכרובים נאמר בתורה [פ' תרומה פכ"ה פי"ח] - "ועשית שנים כרובים זהב מקשה תעשה אותם משני קצות הכפורת". ובגמ' סוכה [דף ה' ע"ב] - ומאי כרוב? א"ר אבהו: כרביא, שכן בבבל קורין לינוקא רביא.

ובבעל הטורים מוסיף הפסוק מהושע [פי"א פ"א] - "כי נער ישראל ואוהבהו".

"כי נער ישראל ואוהבהו"

וצריך להבין, מה המעלה והיתרון של "נער" שבגלל היותו של הכלל ישראל בבחינת נער אוהב אותם הקב"ה?

לנער יש את תכונת הביקוש והצימאון.

המכיר את מקומו

ההתחדשות והרעננות הם המאפיינים את ה"נער", ביודעו ובהכירו
א"ע שהוא צעיר וקטן ממילא חסר לו עוד הרבה והוא
צריך להמשיך לשאוף להתעלות.

המכיר את מקומו

וכאן רמזה התוה"ק דכדי להשיג בגדלות התורה, אזי על הארון
[שמסמל את התורה] היו כרובים עם פני נער, לאמור, כדי
להשתלם בתורה צריך להיות בבחינת נער ולהרגיש תמיד שחסר. וכמו
הדגים שבים שאמרו חז"ל שכאשר יורד גשם הם עולים לקראתם
ושמחים בכל טיפה חדשה כאילו שלא ראו מים מעולם, כך צריך
להיות השמחה ורגש ההתחדשות מכל דבר תורה חדש.

וכן מצינו ביהושע שנתכנה בתואר נער: "ויהושע נער לא ימיש מתוך
האודה".

המכיר את מקומו

המכיר את מקומו

"בגדול החל ובקטן כלה"

וזהו אחד מסימני הגדלות - אדם גדול הוא מי שיש בו את מעלת
ההתחדשות ואינו מרגיש א"ע מושלם כבר. וכן דרשו בעלי רמז
ואמרו עה"פ [מקץ פמ"ד פי"ב] "בגדול החל ובקטן כלה" כלומר, אדם
גדול תמיד מרגיש א"ע כמי שרק עכשיו מתחיל ואילו האדם הקטן
הוא מי שמרגיש א"ע שכילה והשלים א"ע.

ולכן חשוב מאד להכיר את מקומו ולהכיר בחסרונו.

ומאידך, אסור לאדם להשפיל ולהנמיך עצמו מדאי כי אז עלול
להתיאש מכיון שאינו מכיר ערכו כוחו ומסוגלותו.

נמצא איפוא ד"המכיר את מקומו" פירושו שמכיר את ערך כוחותיו
ויודע גם את אשר לפניו ומה עדיין חסר לו שעליו לעמול
ולהשיג. אם ירגיש עצמו גבוה מדאי יתרשל במלאכתו. ואם ירגיש
עצמו שפל מדאי יתיאש ממלאכתו. יכיר את מקומו ויצליח!

האדם מכיר א"ע יותר ממלאכי השרת

ואין מי שמכיר את האדם כמו הוא בעצמו!:

איתא בגמ' בבא מציעא דף פ"ה ונדרים דף פ"א ע"א - דאמר רב ¹²³⁴⁵⁶⁷יהודה אמר רב: מאי דכתיב "מי האיש החכם ויבן את זאת" דבר זה נשאל לחכמים ולגביאים ולמלאכי השרת ולא פירשוהו עד שפירשו ^{אוצר החכמה}הקב"ה בעצמו דכתיב "ויאמר ה' על עזבם את תורתי" וגו' היינו לא שמעו בקולי היינו לא הלכו בה? אמר רב יהודה אמר רב: לומר שאין מברכין בתורה תחלה.

ושמעתי פעם ממרן רה"י הגרא"מ שך זצ"ל ששאל מה התביעה כאן ¹²³⁴⁵⁶⁷על האדם, והרי אם מלאכי השרת לא ידעו לפרש החטא והפגם איך יכול האדם לדעת מהו החטא? ^{אוצר החכמה}

ענה מרן זצ"ל ואמר: האדם מכיר את עצמו יותר ממלאכי השרת!

כל מסתרי לבו של האדם ידועים לו, עבודתו של האדם הוא שלא לדחוק ידיעה זו ושלא להתעלם ממנה.

האדם קרוב אצל עצמו כל כך שמכיר א"ע יותר מכל נברא - ולמען הצלחתו צריך שיכיר את מקומו ובדעה צלולה יתנהג עפ"י הכרה זו.

ותן חלקנו בתורתך

ענין נוסף הוא להכיר את מקומו, היינו את חלקו המיוחד בתורה - "ותן חלקנו בתורתך" - לכל אדם יש את חלקו המיוחד בתורה ואע"פ שצריך כ"א ללמוד את כל התורה כולה מ"מ צריך להתמקד בעיקר בחלקו המיוחד בתורה.

"והודעת להם" - זה בית חיהם

אוצר החכמה

גרסינן בגמ' בבא מציעא [דף ל' ע"ב] - דתני רב יוסף "והודעת להם" זה בית חיהם. וברש"י ז"ל: ללמוד להם אומנות להתפרנס בו חוקות ותורות כתיבי ברישיה דקרא.

כוונת רש"י, דמכיון דכתיב ברישא דקרא שם [שמות פי"ח פ"כ] - ^{א"ת 1234567} "והזהרת אתהם את החוקים ואת התורות" ורק אח"כ "והודעת להם את הדרך" וגו' א"כ מכיון דחוקים ותורות כתיבי ברישא דקרא ממילא אין לפרש הסיפא ד"והודעת להם" דקאי על דברי תורה אלא הכוונה לאומנות להתפרנס בה.

וצריך להבין מה הצורך להודיע להם אומנות - יחפש לו כל אחד אומנות וילמוד אותה - וכי לזה זקוקים למרע"ה שהוא יודיע להם? והרי האומנות הוא לכאורה דבר של מה בכך ואין זה משנה איזה אומנות שיבחר האדם ולמה יצטרך מ"ר להודיע להם לכאור"א האומנות הראוי לו?

ומצאתי להגה"צ הרב שלמה וולבה זצ"ל שמבאר [בס' מאמרי ימי רצון ע' שי"א] עפ"י דברי החוה"ל דמבואר בדבריו שהאומנות אינה ענין שיבחר כל אדם מה שירצה, וכך כותב הוא בשער הבטחון [פ"ג]: "ולכל אדם יש חפץ במלאכה או סחורה מבלתי זולתה, כבר הטביע הא' לה בטבעו אהבה וחיבה, וכן בשאר החיים, כמו שהטביע בטבע החתול צידת העכברים, ובטבע הנץ צידת מה שראוי לו מן העוף... וכן בטבע מין ומין ממיני החיים נטיה ותאוה אל מין ממיני הצמחים והחיים, הוטבע עליו להיות סיבה למזונו, ותכונות גופו ואבריו ראויין לדבר ההוא וכו', ועל הדמיון הזה תמצא מדות בני אדם וגופותם מוכנות לסחורות ולמלאכות, ומי שמוצא במדותיו וטבעו כוסף אל מלאכה מהמלאכות, ויהי' גופו ראוי לה, ויוכל לסבול את טרחה, יחזור עליה וישים אותה סיבה להבאת מזונו, ויסבול מתקנה ומרירותה".

הרי "אומנות" הוטבעה באדם בהשגחה עליונה, שכוחות נפשו וגופו מתאימות לה, והוטבעה בו גם נטיה אל אומנות זו. אין זה תלוי

בסתם "חיפוש מקצוע", אלא כל אדם יכול וצריך להרגיש בעצמו למה הוא נוטה ולמה הוא מוכשר.

מ"מ, גם אחרי שהוטבעה באדם תכונה ונטיה לאומנות ידועה, הננו רואים כמה מתלבטים ומחפשים עד שמחליטים איזה מקצוע ללמוד. לכן שייך היטב בזה "והודעת להם את בית חייהם", שהנביא יגיד להם בכח נבואתו מהו "בית חייהם".

ונמצינו למדים כי אומנות היא "בית חייהם" ממש, שבה האדם חי, ומוצא בה סיפוק וחיות, כי האומנות היא חלק ממהותו ממש ואינו מקצוע סתם שאינו שייך לעצמו ובשרו.

אותה גמ' ישנה גם בב"ק [צ"ט ע"ב], ושם כתב רש"י: "בית חייהם - תלמוד תורה". הב"ח מעיר על סתירה זו בדברי רש"י ונשאר בצ"ע.

והנה לפי מה שביארנו נראה שאין כאן סתירה כלל, וממש כמו באומנות יש גם בתלמוד תורה ענין של חיות אישית: אחרי כל מה שאדם למד וקיבל ידיעות רבות וגם דרך עיון, וידיו רב לו בש"ס ובפוסקים - עדיין זקוק הוא ליחס אישי אל התורה שירגיש חיות ועצמיות בתורה. ובזה לא כל אפין שווים. יש מי שזכה לחדש חדושים נעימים ולהתענג עליהם. יש מי שזכה לברר שאלות הלכה למעשה ולהתענג על פסקי ההלכות שלו. ויש שזכה לרדת לעומקה של אגדתא. ועוד כהנה וכהנה במקצועות התורה. הרי תוה"ק ניתנה בסיני בששים רבוא פירושם, וכל אדם מישראל קיבל פירוש אחד שזהו חלקו בתורה אשר על זה אנו מתפללים "ותן חלקנו בתורתך".

הרי שייך "והודעת להם את בית חייהם בתלמוד תורה" בדיוק כמו באומנות. והנה רש"י העיר בב"מ: "חוקות ותורות כתיבי ברישיה דקרא", וממילא גם כאן בב"ק אין כוונתו שמרע"ה יודיע להם חוקות ותורות. אבל אחרי שהזהיר אותם על החוקות והתורות הי' לו עוד להעמידם על "בית חייהם" בתורה, דהיינו להודיע לכל אחד חלקו המיוחד בתורה!

"לא יהיה בך עקר ועקרה" - בדברי תורה

אוצר החכמה

ע"פ "לא יהי' בך עקר ועקרה" בפ' עקב כ' בעל הטורים: "בדברי תורה". וכוונתו, שבפסוק זה ישנה הבטחה לכל אדם מישראל שאף אחד לא יהי' עקר בד"ת: כל אדם מישראל מובטח, שיוכל לחדש חידושים! והנה החידושים ימצא דווקא באותו חלק בתורה שהוא חלקו. שעליו הוטבעו תכונותיו וכשרונותיו ואליו ניתנה לו נטי'. לכן צריך להודיע להם את בית חייהם, לדעת כל אחד את חלקו בתורה ששם סוד החיות שלו והנקודה האישית שלו, וזה נקרא "בית חייהם". ונמצא כי באמת אין סתירה ברש"י, ושניהם כאחד טובים, רק בב"מ הוא מבאר ב"בית חייהם" את האומנות, ובב"ק את חלקם בתורה, ואה"נ כי שניהם נכללים ב"בית חייהם" ע"כ מדברי הרב וולבה זצ"ל.

והדרך כהיום לדעת מהו חלקו בתורה הוא אחרי שמכניס את עצמו לעולמה של תורה ומקבל ע"ע עול תורה ירגיש מהו סגנון הלימוד המדבר אל נטיותיו הטבעיות, לאיזה סגנון של לימוד הוא נמשך ומוצא בה טעם מיוחד אם לעיון אם לבקאות, אם ללמדנות אם להלכה, אם למוסר אם למחשבה, - עי"ז יוכל להבחין מהו חלקו המיוחד בתורה, וכן יוכל להתייעץ עם רבו המובהק המכירו היטב להדריכו ולנהלו אל מחוז חפצו וחלקו בתורה.

ושוב מצאתי מובא בשם החיד"א זצ"ל שכתב בספרו "חדרי בטן" [וארא אות ז'] בשם האר"י הק' כי כשיש לאדם תשוקה ללימוד מסויים זהו משום שבגלגול הקודם היה חסר לו לימוד זה.

הערה"ב הוא מקומו האמיתי של האדם

ועוד בה שלישיה לבאר הענין של "מכיר את מקומו" והוא מה שכתב המדרש שמואל: ורמזו בזה שלעולם יכיר האדם את מקומו האמיתי כי בזה העולם אין זה מקומו כי הוא גר בארץ כגר תושב על גב אדמה ואולם בבטנה נחלתו וצריך לאדם שיזכיר תמיד יום

המיתה ולאן הוא הולך למקום עפר רמה ותולעה כי הוא מקומו האמיתי ^{איתח 1234567} נאז יבנע לבבו הערל ואז ירצה את עונו ותנוח בלבבו דעה בינה והשכל ע"כ.

כאשר האדם חי עם המחשבה שהעוה"ז הוא זמני, ארעי וחולף, ועיקר התכלית הוא חיי העוה"ב, ושהעוה"ז הוא רק האמצעי להגיע לעוה"ב, או אז ינצל זמנו עד תום להכין בפרוודור את חיי הטרקלין. ¹²³⁴⁵⁶⁷

ולכן צריך האדם להכיר מקומו התכליתי שהוא העוה"ב, ויזכיר לו יום המיתה ועי"ז יזרו עצמו לקבוץ ולכנוס, לאגור ולאסוף, תורה ומעשים טובים, לקראת אחריתו ותכליתו.

^{אוצר החכמה} סודות התורה נגלים למי שחי בעוה"ז עם תחושת גירות ¹²³⁴⁵⁶⁷

בא וראה עוד מש"כ בס' כנף רננים בשם בעל העקידה [כנף רננים ע' קכ"ט-ק"ל] דמי שחי עם הכרה שהוא "גר בארץ נכריה" זוכה להגלות נגלות לפניו סודות התורה:

אמנם, דבריהם זכרונם לברכה, "נאמרים באמת" למתבונן בס. ונאמר תחילה, הבדלי אלו השמות: "תלמיד חכם", "עם הארץ", והוראותיהם, כפי שביארם הרב בעל עקידה: "תלמיד חכם" - יאמר על איש הנמשך אחר שלימותו הנצחי, והיא החכמה, כמו שנאמר [קהלת ז', י"ב]: "החכמה תחיה את בעליה", ומרגיל עצמו, ומתלמד, לשמור חוקי החכמה אשר הם נחקקים בתורה, שהיא נובלת [=דוגמא ודמיון] חכמה של מעלה כמאמר רבותינו זכרונם לברכה [בר"ר פ' י"ז סי' ה']. ואף שאין שכלו חריף להעמיק ולהבין כאחד הלומדים, אמנם, מה שיודע ומבין הוא שומר ומקיים - "תלמיד חכם" יקרא באמת, כהוראות זה השם: "תלמיד", הוא מלשון "מלמד ידי לקרב" [תהלים קמ"ד, א'], כלומר, מרגיל ומכין עצמו לדרך תמיד בדרך חכמה. ו"עם הארץ", הונח, לכל מי שנמשך אחר השלמות גוייתו ואדמתו לבר, ואינו משגיח על שלימותו הנצחי, הוא תיקן נשמתו "די מדורהא עם בשרא לא איתוהי" [דניאל ב', י"א ותרגומו: "שמקום מגוריו עם אלו

שאינם בשר", אלא עם המלאכים], והוא גם כן, כהוראות זה השם: עם הנמשך לעניני הארץ ומתאחד בה, ועובד רק אותה כל ימי חייו, וחושב להיות מהתושבים עליה כל הימים, ואין מחשיב את הארץ ל"מלון אורחים" [ירמיה ט', א'] "דירת ארעי" [סוכה ב' ע"א], כי אם ל"בית עולם" [מלשה"כ קהלת י"ב, ה']. על זה, הונח שם "עם הארץ", כהוראתו השטחית, ואף כי הוא בעל תורה.

ולזה הצדיקים, אשר הם מוגדרים בגדר "תלמידי חכמים", מחזיקים עצמם כ"גרים" [לא קבועים] על הארץ, ועיקר תכליתם לתקן מעשיהם פה, לשבת "שְׁלוֹ ושאנן" בעולם העליון, אשר היא אחוזתם העולמית והנצחית, וכמו שאמר דוד [תהלים קי"ט, י"ט]: "גר אנכי בארץ אל תסתיר ממני מצותיך". הכוונה, אחר שאני "גר" פה בארץ הלזו, ואיני מחשיב עצמי ל"תושב" מתאחו בה, כי אם בעולם העליון, לכן היושר לבל תסתיר ממני מצותיך וסודותיהם. כי לא על הנגלה מהמצוות ביקש, לבל יסתירם ממנו, הלא התורה גלויה לפני כל איש, אבל, סודות פנימיות התורה, אין מגלים אלא לגר בארץ, ו"תושב" מתאחו [נאחו] בהקדוש ברוך הוא בעולם העליון, כי מדרך האדם להמתיק סוד עם ריע מיודע, תושב שמכיר טבעו, ולא עם גר, כמו שנאמר [תהלים נ"ה, י"ד-ט"ו]: "אלופי ומיודעי, אשר יחדיו נמתיק סוד". לכן, מי שהוא תושב ומתאחו בארץ, הוא גר ונכרי למעלה, ואין מהראוי לו לדעת סודותיו יתברך, כי אם לתושב מתאחו אצלו, הוא הנקרא "ריע, אהוב להקדוש ברוך הוא" [לשון המשנה באבות פ"ו, א']. לזה יאותו לדעת סודותיו יתברך. וזה שאמר: "גר אנכי בארץ" ואני תושב מתאחו עמך בשמים, לכן "אל תסתיר ממני מצותיך". עד כאן דברי הרב בעל עקידה הנזכר לעיל, ולא לשונו ממש.

"והנה טוב מאד" - והנה טוב מות

והנה בענין זכרון יום המיתה יש להוסיף עוד: איתא במ"ר בראשית [פ"ט אות ה'] - בתורתו של ר"מ מצאו כתוב "והנה טוב מאד" והנה טוב מות. אמר רשב"ג: רכוב הייתי על כתפו של זקני ועולה מעירו לכפר חנן דרך בית שאן ושמעתי את רשב"א יושב ודורש בשם ר"מ "הנה טוב מאד" הנה טוב מות.

וצ"ב מהי ההטבה שבמיתה? הרי לנו נראה שהמיתה הוא הדבר הגרוע והנורא ביותר, וכאן אחז"ל שהמיתה הוא "טוב מאד"? [מקור]

נסתכל ביום המיתה ואמר שירה

[מקור]

עוד מצינו במסכת ברכות [דף י' ע"א] דרוד המלך ע"ה דר בחמשה עולמים ואמר שירה וכו' נסתכל ביום המיתה ואמר שירה וכו' ושוב צ"ב מה פישרה ומה מובנה של שירה זו?

[מקור]

[מקור]

יש קונה עולמו בשעה אחת

והנראה לבאר רעל ידי מה שנקבע מיתה בעולם קיבל העוה"ז גדרים מחודשים של "יש קונה עולמו בשעה אחת". כאשר נגזרה מיתה על אדה"ר איבד העוה"ז את מציאותו הנצחית והפך כולו להיות מציאות ארעית. וכמו בכל ענין ארעי שהאדם מנצל כל מה שיכול מהדבר כי הוא יודע שתיכף יחלוף ויעבור הענין ותתבטל האפשרות להשיג ממנו את מבוקשו, ככה ג"כ ע"י מה שקיבל העוה"ז מציאות ארעית ע"י יום המיתה ממילא נקבעו בעולם גדרים ארעיים והפכו את ערכם של כל רגע ורגע מחיי העוה"ז לרגעים בעלי משמעות ותוכן נפלא שעל ידי ניצולם הנכון של רגעים אלו יש קונה עולמו בשעה אחת.

רק ע"י ההכרה הזו שהמציאות העכשוית היא בת חלוף, לומד האדם לנצל את זמנו עד תום בעוה"ז. וזוהי תכלית ההטבה של כל נברא, שינצל זמנו בעוה"ז לתכלית הטוב, ולכן - "והנה טוב מאד" זה המות!

איך היה נראה עבודת ה' שלנו אילו לא נקנסה מיתה על האדם? - אילו לא היה העוה"ז ארעי וזמני לא היינו חיים את המושג "אל תאמר לכשאפנה אשנה שמא לא תפנה" ואז היה הדבר פוגע בניצול הזמן שלנו. רק יום המיתה הוא שגורם לאדם להחשיב ולייקר את מעשיו בעוה"ז. וממילא ע"י מבין האדם שאם כל עניני התאוות המה כחלום יעוף בעוזבו את העוה"ז, א"כ אי אפשר ולא יתכן שביאתו

לעוה"ז היתה לתכלית זו, אלא אך ורק עבור השגת השגות רוחניות של תורה ומצוות, שאלו הם הדברים היחידים שמלווים את האדם לעולם הבא. ועל כן אמרו חז"ל בברכות [דף ה' ע"א] - לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע וכו' אם נצחו מוטב ואם לאו יעסוק בתורה וכו' אם נצחו מוטב ואם לאו יקרא קריאת שמע וכו' אם נצחו מוטב ואם לאו יזכור לו יום המיתה ע"כ. ושוב לא אמרו חז"ל אח"כ "אם נצחו מוטב ואם לאו"... כי אחרי זכרון יום המיתה בודאי יבוא לנצל כל רגע ורגע מימי חייו וינצח ליצרו הרע.

יזכיר לו יום המיתה

אבל אכתי צ"ב מדוע במלחמת היצר לא ננקוט תיכף ומיד בדרך זו אשר הצלחתה מובטחת: "יזכיר לו יום המיתה"? מדוע צריך המרגיז יצר טוב על יצה"ר לעסוק מקודם בתורה ואח"כ לקרוא קריאת שמע שעדיין אפשר שלא יועילו לנצח ולהכריע את היצה"ר ורק לבסוף "יזכיר לו יום המיתה"?

ויש ליישב זאת עפ"י תורתו של רבי אליהו לופיאן זצ"ל [במאמרו שבפ' תולדות "צדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם"] ששואל על תרופה זו של "יזכיר לו יום המיתה" אשר בדברי הגמ' דלעיל מוכח ומבואר דבודאי ינצח עי"ז ליצה"ר ממה שמסופר בתוה"ק על עשו "ויזד יעקב נזיד וגו' ויאמר עשו אל יעקב הלעיטיני נא וגו' ויאמר יעקב מכרה כיום את בכורתך לי, ויאמר עשו הנה אנוכי הולך למות ולזה זה לי בכורה וגו' וימכור את בכורתו ליעקב". ויש לשאול האין עלתה בכלל הצעה כזאת למשא ומתן שיציע יעקב אבינו לעשו מקח וממכר של נזיד עדשים עבור בכורה? היתכן שימכור אדם אבן טובה ששוויה אלף אלפים דינרי זהב בעד ככר לחם ונזיד עדשים? אתמהה! ולא עוד אלא שעשו קיבל הצעתו ברצון רב ובנפש חפצה "וימכור את בכורתו ליעקב" וגו', והשתמש רשע זה להסביר טעם מכירתו בקלות דעת ובשיוון נפש באומרו "הנה אנוכי הולך למות ולמה זה לי בכורה", והדבר פלא! הלא יזכור לו יום המיתה היא התרופה היותר חזקה לעמוד בה כנגד התאוה והרצון השפל, ולבסוף בא עשו רשע

זה ומהפך קערה על פיה ודוקא משום כך שהוא הולך למות, ולזל וביזה את הבכורה ומכרה בעד לחם ונזיד עדשים, והאיך?

ומצינו עוד כיוצא בו בנביא ישעיהו [כ"ב] - "והנה ששון ושמחה הרג בקר ושחט צאן אכל בשר ושתות יין אכל ושתה כי מחר נמות", הרי לפנינו ג"כ "כי מחר נמות" נעשה סיבה הפכית - לאכול בשר ולשתות יין וכו' ומה זאת?

ומבאר רבי אליהו לופיאן זצ"ל: לכשנתבונן הדבר פשוט כי זכרון יום המות אינו תרופה מיוחדת לבטל בזה תאוות ומחשבות לב יצר הרע מנעוריו, אלא זכרון זה בא להורות לאדם שישים על לבו כי במה שהוא עוסק כאן בעולם הזה ובמה שמשתדל ומה שהשיג בימי חייו, מכל אלו סופו להפרד במוקדם או במאוחר, ולא ישיגנו עוד... והוא יום המות! ממילא נמצא שבהעלות האדם על זכרוננו יום זה המר והנמהר, יתחזק ויתאמץ לחטוף ולמהר להשיג יותר ויותר במה שמשתדל בו כל זמן שהוא בחיים, כי יקר הוא מאד, והזמן מתמעט והולך. ולכן אמת הוא כי אדם אשר עושה מלחמה עם יצרו ועוסק בתורה וקורא ק"ש הרי נעשה כל מגמתו וחפצו להכנס לטרקלין של עולם הבא, ששעה א' של קורת רוח שם יפה מכל חיי עוה"ז, ובידעו עוד שיפה שעה א' בתשובה ומע"ט בעוה"ז יותר מכל חיי עוה"ב, לכן הוא משים על לבו למהר להתקין עצמו בפרוזדור כאן בעוה"ז, אלא שקשה יצה"ר שאפילו יוצרו קראו רע, ומבקש להדיחו לכן נתנו לו חז"ל עצה שיזכור לו יום המיתה, וכשיתבונן אחריתו וכי לא ידע האדם את עתו, יכנס בו יראה ופחד שמא ח"ו יבוא לעוה"ב בלתי מתוקן ויאבד חלקו ולא יוכל להתענג על ה' וליהנות מזיו שכינתו יתברך, לכן בודאי ישתדל לשוב על חטאיו ולהרבות בתשובה ובמעשים טובים כל זמן שאפשר לו "חטוף ואכול חטוף וברוך".

אבל... אדם שכל משאלותיו הוא תענוגי עוה"ז בענינים הגשמיים והבלי העולם, ואינו מחשב כלל להתענג על ה' ולהינות מזיו שכינתו יתב', הוא אינו מרגיש שום תענוג במצות ובמעשים טובים, רק ההיפך מזה כאמור, ובכן אם מעלה בזכרוננו את יום המות ומתבונן שהזמן קצר ועוד מעט קט ויצטרך להפרד מכל הנאותיו בעולם הזה,

הנה בודאי גם הוא יתעורר וישתדל לחטוף לעצמו כל מה שאפשר לו עד שלא תחשך לו שמשו, אבל מה יחטוף? – עוד חתיכת הבל! ועוד תענוג דמיוני בעיני עוה"ז, בידעו כי לא ישיגם עוד אחרי שיפרד מעל גופו בזה העולם...

וזהו מה שאמר הנביא "והנה הרג בקר ושחט צאן וגו' אכל בשר ושתה יין כי מחר נמות", ובגמ' אמרו עד כאן מדת בינונים [ראה תענית י"א] כי אמנם כולם יודעים את ה"ודומו סלה" כמו הצדיקים, אך התוצאות מזה שכל אחד ואחד מרגיש די מחסורו אשר יחסר לו במיתתו, ומשתדל לפי"ז להרבות ולהגדיל את חלקו כ"ז שהוא בחיים, הצדיק בתורה ובמצות ומע"ט! והרשע בהיפך – ירדוף יותר אחר תענוגי עוה"ז והבלי העולם! וכאמור.

וזהו/וזהו

גם מה שאמר עשו "הנה אנכי הולך למות ולמה זה לי בכורה", כי המשיל עליו את הקנאה והתאוה והכבוד ביותר, והוציאו אותו מן העולם, ואדרבה מכיון שידע רשע זה שדרכו למיתה, אמר **לנפשו** הואיל וכבר באתי לידי כך איזיל ואיתהני בהאי עלמא, ולמה זה לי בכורה!... והחליף את הבכורה ומכרה עבור נזיד עדשים ע"כ מדברי רבי אליהו לופיאן זצ"ל.

מבואר, דמי שמתמסר לחיי תורה, אזי, בהעלותו על לבו ובזכרו את יום המות יגביר חיילים לשקידת התורה בידעו שזמנו מוגבל וארעי. וכל זה בכלל "המכיר את מקומו" – שמכיר מקומו העיקרי ועי"ז משתמש מן העוה"ז בתור אמצעי להשגת חיי העולם הבא ע"י ניצול הזמן לעסק התורה ועבודת ה'.

"האזינו כל יושבי חלד"

וכן הוא במזמור מ"ט שבתהלים [הנאמר בבית האבל] – "למנצח לבני קורח מזמור. שמעו זאת כל העמים האזינו כל יושבי חלד" וגו'. בני האדם מכונים בעוה"ז "יושבי חלד".

מאי משמע "יושבי חלד"?

בילקוט שמעוני מובא דכל באי העולם נמשלו לחולדה - מה חולדה ^{א"ת"ח 1234567} זו גוררת ומנחת ואינה יודעת למי מנחת כך כל באי עולם ^{א"ת"ח 1234567} גוררין ומניחים ואין יודעין למי מניחין - "יצבור ולא ידע מי אוספם".

מבואר שלחולדה יש תכונה לאגור ולכנוס, לקבוץ ולאסוף.

אמנם הנה האדם הוא בעל בחירה להחליט מה לאסוף ומה לקבוץ בימי חלדו.

בזמן המוגבל של העוה"ז צריך האדם להשתמש בתכונה זו לאסוף רק דברים השייכים לעולם הנצח. זהו שאמר דהמע"ה באותו הפרק - "אל תירא כי יעשיר איש כי ירבה כבוד ביתו כי לא במותו יקח הכל לא ירד אחריו כבודו". והאיש הנלבב ינצל את ימי חלדו לשים בראש מעייניו לכוון דעתו ל"פי ידבר חכמות והגות לבי תבונות".

המכיר את מקומו - מסתפק במועט

אדם "המכיר את מקומו" וכמו שנתבאר, יחיה חיי הסתפקות במועט בעוה"ז. ומסופר על החפץ חיים זצ"ל שבא אליו מישוהו לביתו שברדין ^{א"ת"ח 1234567} ותמה על כך שאין בביתו של הח"ח שום ריהוט כמעט, שאלו האורח: מדוע אין לכבודו רהיטים בבית? השיב לו הח"ח זצ"ל: והיכן הרהיטים שלך? ענה לו האורח: אני רק אורח כאן לכן אין לי פה רהיטים. השיבו הח"ח ואמר: גם אני רק אורח כאן...

טרדת התאות שסובר שזהו עצם הטוב ולעולם יתקיים אצלו

והנה כתב הגר"א באבן שלמה [פ"ז אות ו'] כמה סיבות שהאדם מבטל מן התורה והסיבה הראשונה שכותב שם היא: "טרדת התאות שסובר שזהו עצם הטוב ולעולם יתקיים אצלו". והתרופה כנגד סבה זו המבטלת אותו מלימוד התורה כותב שם: "והנה סבה הא' צריך לרפאותה בזכרון יום המיתה".

ויש להתבונן בדברי הגר"א הללו, וכי מי הוא פתי אשר יחשוב שהתאוות לעולם יתקיימו אצלו, והרי כל אדם יודע בידיעה ברורה שאין בה ספק כלל, שהאדם הולך אל בית עולמו, וסוף כל אדם למיתה?

אזיל איניש בהאי עלמא וחשיב דדיליה הוא לדרי דרי

אולם ביאור הענין הוא עפ"י דברי הזוה"ק "אזיל איניש בהאי עלמא וחשיב דדיליה הוא לדרי דרי". והיינו, כי אף שאם נשאל כל אחד, בודאי יודה שאין אצלו ספק בכך שהעוה"ז הוא ארעי ושרק עוה"ב הוא עולם הנצח, מכל מקום, בשגרת החיים האדם "פועל" - "עושה" - ו"מתנהג" כאילו שנעלמה ממנו הידיעה הזאת, ואין היא מושבת אל הלב עד שיחשוב עליה תמיד. ולהשריש ולקבוע את הידיעה הזו לתוך שיגרת החיים זהו אחד העבודות הקשות ביותר, מפני שבשביל זה צריך שהאדם לא יסיח דעתו מידיעה זו לאף רגע.

דברי התעוררות מהמגיד מקלם זצ"ל

ומה מאד יש להתעורר ממה שסיפר הגר"ש שבדרון זצ"ל בשם המגיד מקלם [מובא בס' "זקניך ויאמרו לך" מע' ס"ד ואילך]:

שמעתי מאדם אחד, שבהיותו צעיר, הזדמן המגיד מקעלם הנודע, למקום בו התגורר הוא. וב"ה, אומר לי אותו אדם, ב"ה שהקב"ה נתן לי אז את השכל לנצל את העובדה, והלכתי אחרי הקעלמער מגיד לכל דרשה שדיבר באותו פרק זמן. בסך הכל שש דרשות שמעתי ממנו באותם ימים.

ואז שח בפני אותו אדם מספר דברים ששמע מאותן הדרשות. אחד מן הדברים כבר הובאו לעיל על תיאור בית הדין של מעלה. והנה עוד אחד מהם:

נשא המגיד מקעלם את משלו ואמר:

נתאר לעצמינו את האירוע הבא, יום אחד יוצא כרוז גדול ברקיע, המבשר ואומר: עיר פלונית ופלונית [כשהוא נוקב את שם העיירה בה דיבר] הפכו במעשיה ונמצאה זכאית! ועל כן, מגיע לעיירה הזכאית שכר מיוחד.

מהו השכר?

כידוע, שלאחר שאדם עוזב את העולם ובא לעולם האמת, לבו נצבט על כל רגע שאיבד בחייו, כאשר רואה בבירור את ה"יפה שעה אחת של קורת רוח בעוה"ב יותר מכל חיי העוה"ז", וממילא מבין הוא גם את התוצאה של "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעוה"ז יותר מכל חיי העוה"ב"!

ושם מבין "ורואה" את גודל הפסד זמנו שכילה לריק ומתחרט על איבוד ימיו.

ועל כן, יצא הכרוז ואמר, נותנים אננו בזה שכר לכל תושבי הקהילה האמורה, למן היווסדה ועד היום, לכל הנשמות שבעולם האמת שגרו באותה קהילה, "שעה אחת של חיים"!

יקומו לתחייה לשעה אחת, ואח"כ ישובו אל העפר!

בואו ונאמר כי השעה היעודה היתה עשר בבוקר.

רעש והמולה היה בשמים! כל הנשמות יוצאי אותה עיירה, מכל מקומותיהם, אחד בגן עדן, אחד בגיהנום, וגם שם, כל אחד והמקום שלו, כל חוטא והתנור שלו, כולם נקבצו באו לך, התאספו למקום בית הדין של מעלה, והכינו את עצמם לקבל את השכר האמור.

כמובן, שתושבי העיירה החיים כיום כאן בארץ, לא יודעים מכלום.

השעה עשר בבוקר הגיע, ואוזניהם של בני העיירה [החיים] נחרשו מן הרעש. כולם נתקפו בפחד ובבהלה. רעש מוזר, גוברים והולכים... מה קרה?

ער מהרה התפשטה לה השמועה ועשתה לה כנפיים חיש מהר. בית הקברות השוכן בקצה העיירה הומה אדם!!!...

בפחד והתרגשות מעורים יחדיו, תפסו כל בני העיירה את רגליהם, ובלי אומר ובלי דברים רצו לראות את מחזה הפלא.

כולם שועטים...

מרחוק כבר נפרש לפניהם המחזה, מרטיט הלב.

אוצר החכמה

בית הקברות צבוע כולו בלבן!

מתקרבים יותר. הכל נראה כמלא בעמודים לבנים...

מה קרה? - ככל שהתקרבו יותר ויותר הובהר הדבר בבירור: המתים קמו מקבריהם לבושים בתכריכים הלבנים!! לא פחות ולא יותר.

ואז השאגה הראשונה פילחה את האויר.

הנה סבא, הנה סבא...!!! שואג האדם שהגיע ראשון למקום בהתרגשות.

אוצר החכמה

והנה העלטער באבע, נשמעת הקריאה הנוספת, ו...הנה, הנה...

אט אט כולם התקרבו וראו את כל מכריהם וקרוביהם, אבותיהם אימותיהם מספר דורות אחורה, והבלבול והטירוף אוחו בקהל.

אוצר החכמה

וכאן הוא העוקץ. מקרה והיפוכו!

אוצר החכמה

בעוד שבני האדם החיים שואגים מהתרגשות, ועטים במרוצה לתת שלום עליכם, להוזיל דמע עם הסבא והסבתא... אצל המתים בדיוק ההיפך. כאילו לא מכירים אף אחד.

מה אתם רוצים? פותחים המתים את פיהם, תנו לנו לעבור וללכת!

תזוזו!!!

וכאן היתה האש מתלקחת בתוך הברד. המתים - לשעבר, - צועקים בבהלה ופותחים במנוסת טירוף אל עבר העיירה, והחיים מוזילים דמעות כמים מהתרגשות גואה והולכת, מעורבת בבהלה מרוב הפתעה והשתוממות כאחד. הצעקות שהיו משני צידי המיתרס, מהחיים ומהמתים, זה כנגד זה, התערבבו אחד בשני ועלו עד לב השמים. אנדרלמוסיה של ממש!

עד שאחד המתים פלט משפט קצר בתוך מנוסתו, והכל הובהר: נתנו לנו שעה אחת לחיות - מהשעה עשר עד השעה אחת עשרה בלבד... וכבר עשר ושלוש דקות, ואתם מעכבים!!

עלינו לנצל את הזמן!!

אנו רצים לבית הכנסת הקרוב ביותר, לחטוף ולחטוף, סיים את דבריו
ונעלם במרוצה יחד עם כל המתים...

ואז הבינו.

לא תחיית המתים היה כאן, ועדיין לא בא משיח. זו שעה חולפת בלבד!

וכי יש להם זמן כעת לנשק נכדים!!??... שום דבר! תיכף ומיד רצו בבהלה לבתי המדרש של העיירה וגדשוהו עד אפס מקום.

בעוד בני הקהילה - החיים - מנסים לעכל את המתרחש, כבר היו כל המתים רחוקים מעיניהם, ובעצם כבר נעלמו בתוך קירות בתי הכנסת ובתי המדרש של העיירה. מה שלא הותיר לבני אדם החיים אלא לצעוד אחריהם ולחזות במו עיניהם במה שמתרחש.

...השעה כבר עשר ועשרה רגעים.

עשרה רגעים יקרים מפז חלפו, ועדיין לא כל המתים מצאו ספר להגות בו!

המחזה היה נורא. פשוט נורא.

כבר מרחוק הבחינו החיים שהגיעו חזרה אל בתי הכנסת שאפילו על החלונות עומדים אנשים. הכל עוטה לבן, והרעש, רעש נורא הוד של תורה ותפילה בוקע רקיעים ויורד תהומות.

כל הארונות התרוקנו לחלוטין מתכולתם, לא נשאר ולו ספר אחד שלא בא לידי שימוש: האחד לוקח חומש, השני משניות, השלישי נ"ך, הרביעי ספר מוסר, המאחרים חטפו את התהילים, והמאחרים יותר תפסו את הסידורים... פשוט "ניקו" את כל הארונות.

אף אחד כמובן, לא חיפש מקום מרווח לישיבה, שום דבר לא עניין מלבד שיהיה ספר קודש ביד, מקום לעמוד, ו...לחטוף. ולחטוף, ולחטוף, ולחטוף.

...השעה כבר עשר ורבע.

הנחשלים שבין המתים הגיעו זה עתה, והארונוֹת ריקים. גם כל המקומות, אפילו בשביל עמידה גרידא, כבר היו מלאים, והברירה היחידה היתה לעמוד על החלונות, ולמלמל; כל אחד ומה שהוא זוכר. חמשה אנשים ויותר הצטופפו על משבצת אחת סביב ספר אוצר החכמה אחד, כשהקולות והעירבוביה של כל סוגי הלימוד, נערים וזקנים, כשהסבים למטה והסבתות למעלה, עם קול רעם התפילות והתחינות ממיסות כל לב.

שוו לעצמכם! מה מרגיש אדם שעשרות, אולי מאות בשנים מתחרט על איבוד זמן, ועתה חזרה ההזדמנות לשעה אחת בלבד...

...שעון הבהכנ"ס כבר מראה על השעה עשר שלשים וחמש.

בלחץ הלב מצליחים הם לבטח לנצל שישים שניות בכל דקה...

לוח"ח 1234567

והריכוז...?

מי חושב חושב על "בעיות ריכוז" בשעה כזו... הריכוז היה כה עמוק עד שלא הספיקו לחשוב מה קורה עם השעון... אפילו להניד עפעף היה כרוך בויתור כואב של שבריר שניה, למי יש פנאי לראות את השעון?!

...והשעה כבר רבע לאחת עשרה.

וכך עוברת לה עוד דקה.

ועוד דקה.

אולם היה מי שראה והבחין כי השעה מתקדמת, ובדפיקה מהירה על הבימה השתיק את הכל לרגע כמימריה ו"העמיד" את הקולות כמימי הים סוף שהפסיקו לזרום. ושאג!

"כבר עשרה לאחת עשרה!"...

והקולות שבו ונפלו על ההיכל, ושטפו את אוזני העומדים בחוץ ביתר שאת וביתר עוז; הנהר חזר לזרום, ועתה במרוצת יתר ובכח כפול ומכופל.

...נותרו שש דקות!

מה שייך לדחוס ולנצל יותר ממאה אחוז?! יותר ממה שנוצל עד תום ולמעלה מכך עד הנה? אבל כנראה ששייך להוסיף עוד "משהו"...

כאותו רעם נורא שנופל על הארץ ודומה שלא שייך יותר חזק, וכעבור רגע מגיע הרעם השני, ומגמד את קודמו, וכך ככל שהדקות חלפו כך הרעש גבר עוד ועוד.

...נותרו שתיים וחצי דקות בלבד!!!

המשפט "קולות וברקים" יכול היה בקושי לשמש משל על הרעש הנורא שפרץ יותר, ויותר, ויותר! ככל שחלפו השניות ואזלו.

נותרו עשר שניות. תשע. שמונה. שבע...

הבכיות שנשמעו מהעזרת נשים וקולות הלימוד מלמטה, רק גברו והלכו... ותבקע הארץ לקולם!!

ארבע. שלוש. שתיים.

עד סוף השניה האחרונה שדמתה לנצח ו...כולם שבו למנוחות....

די... שקט...

השעה נסתיימה. נוצלה עד תום. המתים מילאו את נפשם באוצרות נצח של עשרות אלפי חלקיקי שניות מלאים וגדושים במצוות תלמוד תורה השקולה כנגד כולם, בתפילה, בתשובה...

שבו לעפרם מדושני עונג, למול עיניהם הפעורות של יקיריהם המרותקים שבחוץ, ממש "רואים את הקולות" ומבינים לליבם של המתים, שאינם מוצאים זמו אפילו לתת שלום...

לא אב לבנו, לא אם לבתה, ודאי שלא הסבא לנכדו וגם לא האשה אל רעותה.. הכל נשכח - כמת מלב. בשל גודל ה"שעה"...!

ההא!!! דופק הקעלמער, ומעורר את הקהל המהופנט. אם מחזה כזה ייפרש למול עינינו, וכי נתפלא על החזיון??!

אוצר החכמה

בודאי שלא!

ואם היינו אנחנו אחד מן המתים שזוכים ל"שעה של תשובה ומעש"ט בעוה"ז", וכי לא היינו נוהגים בדיוק כמותם?

בודאי שכן.

המגיד עוצר לשניה קלה, "ומצליף" את המשפט האחרון הממזה והמסכם.

אוצר החכמה

המגיד

הקשיבו היטב זועק המגיד:

ומה גרוע בכך שאנו חיים יותר משעה אחת...?!

המגיד

המגיד

הא??

מדוע שילך לריק זמנינו, רק משום שיש לנו את ה"שעה היקרה" הזו עשרים וארבע פעמים בכל יום, שלושים ימים בחודש??

מדוע?

למה?